دادپەروەری و مێژوو

ئەگەر بتانبینیبە کوردی دادپەروەری یەکەین بە مانای ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییە سروشتییە دێت کە ئینسانەکان لەنێوان خۆیاندا هەوماریدەکەن و هاوسەنگی ژیانی نێوان تاک و پەیوەندییەکانی یەکۆمەڵگەوە ڕاگرتووە! وە لە ماناو فراوانەکەشی یان ڕوونتر بڵێین وە مانا سیاسیەکەشی ئەو سیفەتەی حوکمە کە دەسەڵات بە هەمان مەبەستی هاوسەنگی کردنی هاوکێشە کۆمەڵایەتییەکان هەوماریدەکات و دەکات، کە بە دیوێکیدا بۆ پارێزتنی مافەکانی تاک و پارێزتنی ئاسایشی کۆمەڵگەیە، وە بە دیوەکەی تریشدا بۆ ڕێگەگرتن لەسەرهەڵدانی کێشەکێش و خەفەکردنی ناکۆکیەکانی کۆمەڵگەو کەڵەکەکردنی سەروەت و سامان، کە بە هەردوو دیوەکەیدا تەنها مەبەست لیبدا سەقامگیری حوکم و چێسپاندنی دەسەڵاتە!!! وە مێژووش هەتا ئێستا ئەو ڕاستییەی سەماندووە، کە کاتێک کۆمەڵگە لەبەر شکستی خەڵکدا لازاریی داواکاریەکانی بەرجەستە بووە!!!. وە بە هەمان شێوە ئەگەر سەرنجێکی توێژینەوە مێژووی بەشەریەت بکەین دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە وجودی ئینسان لە سەرەتای دروستبوونیەوە لەمەدر دوویانە ڕاوەستاوە، کە بەکەمیان کێشەی نێوان مرۆڤ و سروشت بووە، کە خۆیاراستن و خۆشاردنەوەی ئینسان لەبەردەوام کارساتە سروشتییەکان بۆ بەکارهێنان و کارتێکردنی سەرچاوەو هێزە سروشتییەکان لەخۆ دەگرێت.. !! وە دووەمیشیان کێشەی نێوان ئینسان و دەسەڵاتە چەوسێنەرەکانی بووە لە سەرەتای مێژوی مرۆڤایەتییەوە!! کە هەردووکیشیان هێزی یاڵەنری گاڵیسکەی شارستانیەتی بەشەری بوون بۆ گەیاندنی بەدنیای ئەمڕۆ.. لێرەوە دەبێنین وجودی ئینسان لەگەڵ وجودی دادپەروەریی دەکەوێتە کێشەو پێکداداان، وە بە حوکمی ئەوەی یەکەمیان (ئینسان) وجودی خۆی پاراستووە، کەواتە دووەمیان (دادپەروەری)یان لە واقیعدا بێ وجودە.. یان مێژووی بەشەریەت و ئەو هەموو خوێن و قوربانیەی داویتی بۆ ڕزگاربوون لە چەوسانەوەو ئەوا دادپەروەری دەخاتە حاشیەی خوارەوەی لایەرەکان و ئەوەش زیاتر لەژێر پێی خۆی دادەنێت!!!.

ئەگەر دادپەروەریی پێناسەیەکی سیاسی نەبێت و تەنها بە مانای پەیوەندی کۆمەڵایەتی و دیاردەیەکی سروشتی ئەو پەیوەندییە بێت، ئەوا بێ شک دەبێت بەرهەمی ژیانی ئەو ئینسانانە بێت کە لەشکەشکەی ژیانیان نەشکەوت، پۆشاکی ڕازاوەی بەریان پێنەی ئاژەڵەو خواردنیان گۆشتی کاڵو گۆگیاو، چەڵەو جەحانەیان بەردە (سوک تێرەکان) بوونێت.. وەلی ئەوکاتەی کە فیتەیەکی کەمەی خەملک بە بردە بە دۆزینەوەی کانزاو بەکارهێنانی لە ڕاوشکارەدا، وای کرد ئەوەی خاوەنی کانزاو تێرەتەسەڵو پۆشتەو پەراخ بوو، بە بەراورد لەگەڵ کەسێک کە خاوەنی ئەو کانزایە نەبوو کە بە (ڕمێی ڕاوکردن) ئاودەبرێت.. بۆیە ئەو دادپەروەریە سروشتییە بوونی خۆی لەدەستدا، هاوکێشەی ژیانیشی ناهاوسەنگو خەڵی دەست پێکردنی هێڵە تەریبەکانیش دروست بوو، کە ئەگەر هێڵە چەق بەستووەکە دەسەڵات و تەریبەکەیی خەڵک، وە ئەگەر هێڵە چەق بەستووەکە هاوڵاتی یاو نیت ئەوا تەریبەکەی هاوڵاتی نافرەت دەبێت و هەروەها..!!.

ئەگەر دۆزینەوەی کانزا تەکنیکی بەدەرەوەیش بردنی ژیانی بەشەر دایێت ئەوا بە تەکید درێکێکی چڕەقاندوتە جەستەی پەیوەندییە عادیلانەکەی نێوانیان.. نیتر هەر لەویشەوە، بۆ دەستەموکردنی ئاژەڵ و سوودلێدانی کشتوکاڵو، پیشەسازی دەستی، تەکنیلوژ تەکنەلۆژیا، کە لەبەڵ کۆشکە سەربەهەوریکاندا دەیان خێمەی شداوو لەبەڵ مێزە ڕازاوەکاندا دەیان سفرەی چۆڵ، لەبەڵ سەیوو سەمەریی گەمەی (مەیکاڵ)کاندا دەیان منداڵی بێ پێلاو دەبێت..!!.

دەمانگەیەنێتە ئەو ڕاستییەی کە هەموو هەنگاوێکی پێنکەوتنی بەشەریەت و شارستانیەتەکەی دادپەروەریە سروشتییەکەی لاوازکردووو خاڵی هێڵە تەریبەکانی کردووە بە قوتاب و هێڵە تەریبەکانیشی بەپێ تەمەنی و لێکدوت درێژتر کردۆتەوە.

ئەو درکەی لە سەرئاداا چەقبیە جەستەی دادپەروەری نێستا ئەزیفێکی خوێنو جەمعەی بەشەریەت پێوەی دەتڵێنەوە لە هەر کوفێکی ئەم دونیایەدا بەجۆرێکی گینگڵ دەدات.. کە لە ڕاستیدا بەهەر شێوەو جۆرێک بێت، خەسانی ئینسانە کە تەعبیرە لە هەوڵدانی گەرانەوەو بۆ ژیانە بەرەتاییەکەی کە عەدالەتی سروشتی تیادا بەقەرارە!!.

عەتا حەسەن

لەریفراندەمدا کوردستانێکی سەربەخۆ

بەشی دووەمو کۆتایی

د. بورهان ا. یاسین . زانکۆی لوند سوید

(٤)

نا لەم یاروو دۆخەدا، هەروەکو پێشتر گوترا، خەڵکی کوردستان لەکات و ساتێکی چەندی بڵێی چارەنوسازدا دەژین. ئەم جۆرە تۆناغەنەش لەمێژوودا هەم زۆر کەم هەڵدەکەون وە هەروەهاش پێویست بەبریاری بەهێزو چارەنوسازو بڕێر دەکەن. ئەوەتا (لینین و دیڤید بن گوریون و هیلمۆت کۆل) سێ سەرکردەی ئەو شایەتیو بریارەدەن لەسێ ڕووداوی زۆر مێژوویدا: شۆڕشی تۆکتۆبەر، دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسرائیل وە دواییشیان ڕوخاندنی دیواری بەرلین. هەروەکیان لەسەر یەک شت ڕێکن، بەڵام لە زووفی مێژوویی جیاجیادا، کە بەڵێ بریاری سیاسی چارنوسازو لەوانەیە بە چەند کاتێرمێژێک زۆرفەرق بکات.. کوردە لەدوای ئەوانەوبوونی جەنگی یەکەمی جیهانی ماوەیەکی باشی بەدەستەوە بوو (١٩١٨ - ١٩٢١)، بەڵام ئەمڕۆ لەباشووری کوردستان کات زۆر کەمەو دەبێ بەپەلە خەڵکانی وشیارو خاوەن بریار هەنگاو هەڵبێنن بەرەو بە یەکجارەکی چارەی کێشەی باشووری کوردستان. جەخت کردن لەسەر ڕیفراندەم وەکو ئامرازێکی دیموکراسی و پیادەکردنی مافی چارەی خۆنووسین لەروری عەمەلییەوە، لەباری ڕیفراندەمو کوردستانێکی سەربەخۆ لەناو ئەنقەرەتیڤەکانیدا دەگەڕێ چەند خاڵێک دەستنیشان بکەین:

١- پەیپێچەوانەی هەندێ بۆچوون کەدەخوازێن جەخت لەسەر ئەوە بکەن کە ڕیفراندەم تەنها بۆ وڵاتانی داگیرکراو هاتووە،[١٠] وە بەم شێوەیەش دژ بە ڕەوتی ڕیفراندەم قسەیەک دەکەن، ئەوا بە ئاسانی دەتوانین بڵێین کە ئەم هەڵوێستە لەسەر زانیاریەکی تەواو دانەمەزراوە. کیوبیکی کەندەی ئاوچەیەکی داگیرکراو وە یا (کۆلۆنیکراو) نیە، بەڵام تانێستە دووجار ڕیفراندەمی کردووە. گرینلاندیش کە لە (١٣٠)وکانەوە سەر بەدەنیمارکەو ژمارەی دانیشتوانی هەر ٥٠ هەزار کەس دەبێ (٨٠ لە سەد ئینویت وانە ئیسکیمۆیی و ٢٠ لە سەد دەنیمارکی) تانێستە تەو دانە ڕیفراندەمی تیدا ئەنجام دراوە ١٩٧٩ وە ١٩٨٢، بە پێی یەکەمیان تۆتۆنۆمی پێدراوە بەپێی دووەمیان گرینلاند خۆی لەبازاری ئەوروپی هاوبەش کێشایەوە.

٢- ئەگەر کورد هەروەکو بەشێک لە کوردی داهاتوودا بێنێتەوە، ئەوا کورد لەباشترین حاڵەتدا وە هەتا بگرە لەسیستەمێکی دیموکراسیدا بەپێی ڕێژەی ئەنفالی (لەباشترین حاڵەت ٢٥ لە سەد) ئاتوانێ ڕێگا لەهەندێ بریاری چارنوساز بگرێ کە لەبەرژەوەندی زۆرینەی عەرەبیە، بەڵام لەدۆزی (کەمینە)ی کوردە. لەراستیشدا بەپێی پەیمانی بەرگری هاوبەشی (لەنێوان وڵاتانی عەرەبی) ١٩٥٢، هەر وڵاتێکی عەرەبی پێویستە بەرگری بکات لەوڵاتانی تری عەرەبی. عێراق نەتدامە لەم پەیمانەو لەجامیعەی عەرەبی. بڕیار ئەوەیە نایا کورد بەرەژەوەندی چییە سەبەبنی بەپێی بیرکردنەوەیەکی عەرەبی یانیسلامی وە یانیسلامی - عەرەبی بەرەغمی نیرادەی خۆی وایکێشێرێتە ناو شەر لەسەر فەلەستین یا(شەتی عەرەب) یا هەر شەرێکی لەو جۆرە. لەراستیشدا کورد لەعێراقێکی یەکبوودا نەک هەر دەبێتە کەمینە لەناو سوورەکانی ئەم دەوڵەتەدا، بەڵکو کەمینەیەکی زۆر کەم لەچوارچێوەی سیستەمێکی عەرەبیو پەیوەندییە عەرەبیەکان..

٣- وڵاتانی عەرەبی بە پێی هیچ پێوەرێکی مۆرالی یا یاسایی نێونەتەوەیی بۆیان نیە دژایەتی دامەزرانی کوردستانێکی سەربەخۆ بکەن. ئەوە نیە عەرەب خاوەنی ٢٢ دەوڵەتی عەرەبیو ٥٠ ساڵە بە ٦ دانە ئەوەی عەرەبی ئیرانیلیشەوە (جگە لەهەموو تراژیدیا خوێنڕێژیەکی تر) دەخوازن لە دەوڵەتێکی تری عەرەبی (فەلەستین) دابمەزرێنن. خیتابی کوردی بە ڕووی عەرەبدا دەتوانێ بە ئاسانی ئەوە بڵێ کە خەڵکی باشووری کوردستان تەنها ئەوە دەخوازن کە ئێوەی عەرەب بۆ فەلەستینیەکان دەها ساڵە خەباتی بۆ دەکەن، ئایا ئەم خیتابیە کە ئامێزە لەخیتابی سیاسی کوردیدا خیتابی (برایەتی کوردو عەرەب) سەلێنراوە کە سیاسەتمەدارەکەی بووە و لەخیتابێکی سیاسی بووە، چونکە لەسیاسەتدا سیاسەتی واقعی (سەردەستە وە لەم جۆرە سیاسەتەشدا بەرژەوەندی هێزو دۆستایەتی ستراتیژی تاکتیکی و...هتد چمکی Real Politik) کارپێکراون.

٤- هەر لە پەیوەندی نیقلیمیدا ئەو ئاسانە نیە، ئەگەر نیمرۆ ئەملە مومکینیش بێت، کە تورکیا و ئێران و سوریا بەپەرەستو نازادی کوردی بەپەرەستو دژی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردستانی لە باشووری کوردستان زۆر شت بکەن: ئێران و سوریا خۆیان لە قۆڵی شەر دەبینرێن لە لایەن ئەمریکاوە، تورکیاش بەو ئاسانیە ناتوانێ بە هەومی خۆی جوڵە بکات. بە باوەری من ئەمجارەشیان تورکیا ناتوانێ بریاری ناردنی هێزی خۆی بۆ عێراق بدات ئەمەش زیاتر لەبەر ئینتیپاراتی سیاسەتی ناوەوە و هەڵوێستەی ناوەندەکانی بڕیارە لە تورکیا. ئەوەی کە لەوانەیە ئەم ناردنەی هێزە نامومکین بکات یەکبوون و بە بڕیار نیشاندانی دەنگی باشووری کوردستانە. ناردنەی هێزی تورک بۆ عێراق لەوانەیە بیبێتە هۆی کوشتنەوەی بەتەواوەتی ئەم پێڵە پەیوەزی یەیوەندییەکانی ئەمریکا و تورکیا کە بە بڕیاری ١ی مارسی ئەمساڵ چەقۆی لێراستکرایەوە. هەر چەوتیەکی تورکیا نیمرۆ بکەن بە ئەگەری زۆر دەکرێ بیبێتە هۆی لەگۆرنانی خەونی ستراتیژی تورکیا بۆ چوونە ناو پەکێتی ئەوروپا.. دیسان لە ڕووی نیقلیمیەوە دەکرێ هەرزوو کورد ئەوە بڵێن کە دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان دەتوانێ نائارامی کەمکاتەوە لە ناوچە و هەر لە یەکەم لەحزەوە ئەم دەوڵەتانی کۆمەڵێ پەیمانی ناشتی لەگەڵ دەوڵەتانی ناوچەدا مۆر دەکات و هەتا بگرە دەکرێ بۆ ماوەی ٣ - ٥ ساڵ ئەم دەوڵەتە لەژێر چادێرێی تەمەوەیە گەکرتووەکان وبە زەمانەتێکی ئەمریکی پێنێتەوە و ئەمەلەی دروستکردنی هێزی چەکداری بۆ پاش ئەو ماوەیە دوا دەخات.

٥- لە ڕووی نێونەتەوەییەوە گرنگە بە ڕاشکاوی کورد بە هێزەکانی هاوپەیمان و بەتایبەت ئەمریکا بڵێن کە ئەم چوتیە مێژوویەی بەریتانیا بەر لە (٨٢) ساڵ کردی، ئابن ئەمریکا بەردەوامیی لەسەری یا بیکاتەوە. بە پێچەوانەوە ئەمریکا بۆ بەکجارەکی بوارێکی مێژوویی هەیە کە ئەم هەڵەیە (یاخود غەدرە) مێژوویە ڕاست بکاتەوە لە ڕێگەی بڕواردان بە خەڵکی کوردستان کە بە خۆیان بریاری خۆیان بدەن. دەبێ هەرلێرەشدا بگوترێ کە جادەی کوردی تەنها جادەیەکە لە جیهانی نیسلامی دا کە بەبێ سێ و دوو پشتگیری ئەمریکا دەکات. بەڵام ئەگەر ئەمریکا خوێندنەوەیەکی ستراتیژی عاقڵانە نەکات بۆ ئەم حاڵەتە،ئەوا هەترسی دەکرێ کە ئەمریکا و کورد عەراقیش بەدەست نەهێنن و کوردستانیش لە دەست بدەن.[١١]

٦- خیتابی کوردی (بۆ ئەوەو و بۆ دەرەوە) دەبێ ئەوە بە جوانی ڕوون بکاتەوە کە: لە ساڵی ٧٠ ساڵ (١٩٢١-١٩٩١) کورد بە "برایەتی" لە دەرگای دەوڵەتی عێراقی داو حوکمی جددی بۆ بەلام لەدۆزی (کەمینە)ی کوردە. لەراستیشدا بەپێی پەیمانی بەرگری هاوبەشی (لەنێوان وڵاتانی عەرەبی) ١٩٥٢، هەر وڵاتێکی عەرەبی پێویستە بەرگری بکات لەوڵاتانی تری عەرەبی. عێراق نەتدامە لەم پەیمانەو لەجامیعەی عەرەبی. بڕیار ئەوەیە نایا کورد بەرەژەوەندی چییە سەبەبنی بەپێی بیرکردنەوەیەکی عەرەبی یانیسلامی وە یانیسلامی - عەرەبی بەرەغمی نیرادەی خۆی وایکێشێرێتە ناو شەر لەسەر فەلەستین یا(شەتی عەرەب) یا هەر شەرێکی لەو جۆرە. لەراستیشدا کورد لەعێراقێکی یەکبوودا نەک هەر دەبێتە کەمینە لەناو سوورەکانی ئەم دەوڵەتەدا، بەڵکو کەمینەیەکی زۆر کەم لەچوارچێوەی سیستەمێکی عەرەبیو پەیوەندییە عەرەبیەکان..

٣- وڵاتانی عەرەبی بە پێی هیچ پێوەرێکی مۆرالی یا یاسایی نێونەتەوەیی بۆیان نیە دژایەتی دامەزرانی کوردستانێکی سەربەخۆ بکەن. ئەوە نیە عەرەب خاوەنی ٢٢ دەوڵەتی عەرەبیو ٥٠ ساڵە بە ٦ دانە ئەوەی عەرەبی ئیرانیلیشەوە (جگە لەهەموو تراژیدیا خوێنڕێژیەکی تر) دەخوازن لە دەوڵەتێکی تری عەرەبی (فەلەستین) دابمەزرێنن. خیتابی کوردی بە ڕووی عەرەبدا دەتوانێ بە ئاسانی ئەوە بڵێ کە خەڵکی باشووری کوردستان تەنها ئەوە دەخوازن کە ئێوەی عەرەب بۆ فەلەستینیەکان دەها ساڵە خەباتی بۆ دەکەن، ئایا ئەم خیتابیە کە ئامێزە لەخیتابی سیاسی کوردیدا خیتابی (برایەتی کوردو عەرەب) سەلێنراوە کە کەندەی ئاوچەیەکی داگیرکراو وە یا (کۆلۆنیکراو) نیە، بەڵام تانێستە دووجار ڕیفراندەمی کردووە. گرینلاندیش کە لە (١٣٠)وکانەوە سەر بەدەنیمارکەو ژمارەی دانیشتوانی هەر ٥٠ هەزار کەس دەبێ (٨٠ لە سەد ئینویت وانە ئیسکیمۆیی و ٢٠ لە سەد دەنیمارکی) تانێستە ئەو دانە ڕیفراندەمی تیدا ئەنجام دراوە ١٩٧٩ وە ١٩٨٢، بە پێی یەکەمیان تۆتۆنۆمی پێدراوە بەپێی دووەمیان گرینلاند خۆی لەبازاری ئەوروپی هاوبەش کێشایەوە.

٢- ئەگەر کورد هەروەکو بەشێک لە کوردی داهاتوودا بێنێتەوە، ئەوا کورد لەباشترین حاڵەتدا وە هەتا بگرە لەسیستەمێکی دیموکراسیدا بەپێی ڕێژەی ئەنفالی (لەباشترین حاڵەت ٢٥ لە سەد) ئاتوانێ ڕێگا لەهەندێ بریاری چارنوساز بگرێ کە لەبەرژەوەندی زۆرینەی عەرەبیە، ئەمجارەشیان تورکیا ناتوانێ بریاری ناردنی هێزی خۆی بۆ عێراق بدات ئەمەش زیاتر لەبەر ئینتیپاراتی سیاسەتی ناوەوە و هەڵوێستەی ناوەندەکانی بڕیارە لە تورکیا. ئەوەی کە لەوانەیە ئەم ناردنەی هێزە نامومکین بکات پەکبوون و بە بڕیار نیشاندانی دەنگی باشووری کوردستانە. ناردنەی هێزی تورک بۆ عێراق لەوانەیە بیبێتە هۆی کوشتنەوەی بەتەواوەتی ئەم پێڵە پەیوەزی یەیوەندییەکانی ئەمریکا و تورکیا کە بە بڕیاری ١ی مارسی ئەمساڵ چەقۆی لێراستکرایەوە. هەر چەوتیەکی تورکیا نیمرۆ بکەن بە ئەگەری زۆر دەکرێ بیبێتە هۆی لەگۆرنانی خەونی ستراتیژی تورکیا بۆ چوونە ناو پەکێتی ئەوروپا.. دیسان لە ڕووی نیقلیمیەوە دەکرێ هەرزوو کورد ئەوە بڵێن کە دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان دەتوانێ نائارامی کەمکاتەوە لە ناوچە و هەر لە یەکەم لەحزەوە ئەم دەوڵەتانی کۆمەڵێ پەیمانی ناشتی لەگەڵ دەوڵەتانی ناوچەدا مۆر دەکات و هەتا بگرە دەکرێ بۆ ماوەی ٣ - ٥ ساڵ ئەم دەوڵەتە لەژێر چادێرێی تەمەوەیە گەکرتووەکان وبە زەمانەتێکی ئەمریکی پێنێتەوە و ئەمەلەی دروستکردنی هێزی چەکداری بۆ پاش ئەو ماوەیە دوا دەخات.

٥- لە ڕووی نێونەتەوەییەوە گرنگە بە ڕاشکاوی کورد بە هێزەکانی هاوپەیمان و بەتایبەت ئەمریکا بڵێن کە ئەم چوتیە مێژوویەی بەریتانیا بەر لە (٨٢) ساڵ کردی، ئابن ئەمریکا بەردەوامیی لەسەری یا بیکاتەوە. بە پێچەوانەوە ئەمریکا بۆ بەکجارەکی بوارێکی مێژوویی هەیە کە ئەم هەڵەیە (یاخود غەدرە) مێژوویە ڕاست بکاتەوە لە ڕێگەی بڕواردان بە خەڵکی کوردستان کە بە خۆیان بریاری خۆیان بدەن. دەبێ هەرلێرەشدا بگوترێ کە جادەی کوردی تەنها جادەیەکە لە جیهانی نیسلامی دا کە بەبێ سێ و دوو پشتگیری ئەمریکا دەکات. بەڵام ئەگەر ئەمریکا خوێندنەوەیەکی ستراتیژی عاقڵانە نەکات بۆ ئەم حاڵەتە،ئەوا هەترسی دەکرێ کە ئەمریکا و کورد عەراقیش بەدەست نەهێنن و کوردستانیش لە دەست بدەن.[١١]

٦- خیتابی کوردی (بۆ ئەوەو و بۆ دەرەوە) دەبێ ئەوە بە جوانی ڕوون بکاتەوە کە: لە ساڵی ٧٠ ساڵ (١٩٢١-١٩٩١) کورد بە "برایەتی" لە دەرگای دەوڵەتی عێراقی داو حوکمی جددی بۆ

٩- کەمایەتیەکانی کوردستان (تورکمەن و کلدۆ - ئاشوری) لە کوردستانێکی سەربەخۆ زۆر سوودمەند دەبن. وەکو چەندایەتی ئەم دوو کەمایەتیە سەنگێکی زیاتریان دەبێ لە کوردستانێکی سەربەخۆدا کە ژمارەی دانیشتووانی کەم یا زۆر ١ ملیۆن کەس دەبێ لەوەی لە وڵاتێکی کە ژمارەی دانیشتووانی ٢٦ ملیۆن بێت. لە ڕووی چۆنایەتی و ئەزموونی مێژوویشەوە بە ئاسانی دەتوانین بڵێین ئەوەی کە بەشی کەمایەتیەکان بووە لەمافی کولتوری و سیاسی لە ١٢ ساڵی ڕابردوو لە هیچ وڵاتێکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ هیچ کەمایەتیەک نەلواوە.دوور ڕێشتن نیە گەر بڵێین بریاری سیاسی کە دووڵی لە کەمایەتیانە سروشتیە کە بۆ کوردستانێکی جودا لە عێراق بێت.

١٠- من باوەڕم وایە کە لە مەسەلەی ڕیفراندەمدا نیمرۆ جادەی کوردستان بریاردەرە. هەزاران کەس نیمرۆ لە کوردستان دەتوانن بێنە سەر جادەو بە شێوەیەکی زۆر شارستانیانە و ئاشتیخوازانە داوای دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان بکەن. ئاخر ئەم بریارە مێژوویە پێویستی بە هەڕاتێك و هەڵەکانێکی بنەڕەتی هەیە، پێشتر ئەم هەڵەکانە ڕووی لە ناوەوە بێت و لەوێشدا ئەوانەی کە دووڵی لە خەڵکی کوردستان بەم هەڵەکانە بریاری خۆیان یەکلا کەنەوە. ڕووی دەرەوەی ئەم هەڵەکانەش دەبێ پەیامێکی بێ دوودڵی خەڵکی کوردستان بێت بۆ ئەوەی ئەمریکا و هاوپەیمانان و جیهانی ڕۆژئاوا ئەم خواستەی کورد بە هەند هەڵگرن و حسێبی بۆ بکەن.. زۆر گرنگە کە وەرەقەی ڕیفراندەم نەبێتە هی یاری حزبایەتی و تاکتیکی سیاسی و موزایەدە. یەک هێز بۆی هەیە ڕیفراندەم بەکار بێنێ وەکو نامرازێکی ستراتیژی لە مللمانێیەکی نەتەوەیی چارەنوسازدا، کە نەویش تەواوی خەڵکی کوردستانە.

پەراوێزەکان

١٠- بەمۆ ئەوە فرید ئەمەرد لایەنگرانی ڕیفراندەم بە نەزان لە قەڵەم دەدات دەربارەی ڕاستیەکی سیاسی - مێژوویی کە ڕیفراندەمە، لە کاتێکدا خۆشی ژانیاریەکانی، لە باشترین حاڵەتدا چوونی لەو باوەڕەیدە. ئەمەسەرد دەیێژێ "بۆ وڵاتێکی وەك کوردستان، ڕیفراندەم کۆسپی لەبەردەم، ئەوەش کە لایەنگرانی ڕیفراندەم ئایزانن ئەوەیە کە ڕیفراندەم ڕێ و شوێنێکە تەنها بە کەلکی ئەو وڵاتانە دێ کە داگیرکراون.." بروانە کوردستانی نوێ، کە داگیرکراون.." بروانە کوردستانی نوێ، ٢٠٠٣/٨/١٠، ل٧.

١١- بورهان یاسین، "دوو نامە .. "

داوادەکەم بەدادگاییکردنی ئەو کەسانەی قەدەغەی بیروڕاو مێژوو چەواشەدەکەن

عەبدولخالق سەرسام*

بەشی یەکەم

لەوژنامەی سەربەستو نازادی (هاوڵاتی) ژمارە ١٣٥-١٣٦ی ئابی ٢٠٠٣ نووسینێک کە ناوی کەسی لەسەر نەنووسراوە بەناوی ئازکۆی سلێمانییەوە ئاراستەی من کراوە بەناونیشانی (چەواشەکردنی مێژوی کوردو بنەماڵەی کازانیو ئەنفالەدین) لەدووتوێی کۆمەڵێك قسەی ناشیرین و تۆمەت وەك چەواشەکار، گاڵتەجاری، شێتراندنی مێژوو، داواکاریکردن، ژاراندنی ناوو بابکردنی تایبەت کە پەیوەندی بەمێژووەوە نییە. دوور لەهەموو ئەوەیانەی کە ئازکۆیی ناژیرەوەی لیکۆڵینەوەی ئەکادیمانەو وەك وتاریکی سیاسیی تەنیا مەبەستیان شکاندنەوەی کەسایەتی من بوو ئەك ڕاستی و دڵسۆزی بۆ ڕاستو مێژوو، ئەمەش هەمان نووسینو هاوکاری عەبدوڵڕەقیبە بەدەستکاریەوە، تەنانەت زۆر لەوستەکانیشی هەمان ڕستەن، داوا لەمەزکۆی ئازکۆی سلێمانی دەکەم نەو کەسانە دەستنیشان بکات لەچۆنیەتی نووسینو ژانیاریە چەوتەکانیان لەم سیاسی چارنووساز لەوانەیە بەسەداان هێندە جۆنیەتی جۆرنەتکردن کە بەناوی ئازکۆیەکی بەڕێز ئەم قسانە بکەن، کە داوای قەدەغەکردنی من سەرکۆنەکردم دەکەن، لەدەستگاکانی ڕاگەیاندنی سەربەستیش داوادەکەم تەنانەت لەتەلەفزیۆنی سەحری نیزانیش لەگەڵتیکدا کە ژانکۆ جێگای ژانستو گفتوگۆو دیالۆگو سەرچاوەو فیترپوون ئیزکردنە.. ئەك قەدەغەکردن و سەرکۆنەکردن بیان داواکردن لەمدیریکات هانا دەبات بۆ ئەك وەك لەبیروڕاکانم بترسن یان هێندە خۆیان و بیروڕاکانیان بەلاواز بزانن، یان لەسەر هەمان نەهجی دیکتاتۆرانە داوای ئەوە دەکات بەم چەند دێڕەیان مەسەلەیەکی ژانستی بەپەك لایەنە یەك لا بکەنەوە، کە ئەمە مولکی هەموو ڕۆشنبیرێکەو میللەتی کوردە کشتی، بۆیە دەپرسم:

١-ئایا ژانکۆ یان ئەو چەند کەسەی ئەوەیە ئەگەر دڵسۆزن بۆ ڕاستی چونەتە ئەمریناو لیکۆڵینەوە لەسەر شوێنەوارو پاشاوەی هۆزەکانی کورد بکەن؟ لەگەڵ خۆیان وێنەی سینەمایی و ئۆتۆو بەلەگەکان پێشکەش بەمیللەتی کوردو ڕۆشنبیران بکەن. "ئەخێر" کەواتە بەکێك لەخاڵەکانی لیکۆڵینەوەی ژانستیانەیان لەدەست دا. هەتی ئەوەشیان نییە ڕەخنە لەبۆچوونی دیکە بگرن.

٢-ئایا ژانکۆ یان ئەو چەند نووسەرە کە دەیانیە ناوی خۆیان بنووسیوایە کە لاوازن خۆیان لەپشت پەردەی ژانکۆ شاردۆتەوە.. نایا داوایان لە من کرد بیان بەمە (دوین)ی هەولێر بەلەگەو شوێنەوارەکانیان نیشان بدەم؟!! "ئەخێر" دوینی هەولێرشیان نەدیوە.

کەواتە چۆن لەڕووێك بڕیار لەسەر شوێنەوارێك دەدەن نەتان دیوە بەهاوکاری و ماندووبوونی (مکتشف) ئەك ئەیارەکانی وڕژانە، نایا دیواری سوورەی بەدرێژایی چیای (دوین)یان دیوە کە سوورەی ئازربیجان بووە هاوڕێك لەگەڵ نەخشە کۆنەکان.

٣-نایا ژانکۆ یان ئەوانەی خەزیان لێیە ڕاستی بژانن ئەك شێواندن، چونکە شێواندن بەهەموو جۆرێك نانسانە. هەموو کەسێك دەتوانێت بیکات هونەر نییە. نایا داوایان لە من کرد لەپێشیان نامادەبم لەکۆژێکدا بەسەدان بڕیار لێیکەن تا بزانن بۆ وا دەڵێم بۆ وا دەکەم بەلەگەکانم چییە، چونکە هەرچەندم نووسیوە بەسەداان هێندە باگ گراوندو ڕاڵپشتی مەنتیقی و قەناعەت لەلام هاوە ئەم نووسییوە یان هاوە بینووسەوە. نینجا ڕاکانم ڕاکانی خۆیان پێکەوە چاپ بکەن یان لەمیدیاکان بڵاوی بکەنەوە بۆ سەرکەوتنی ڕاستی "ئەخێر وایان نەکرد".

هەر کەسەی بەنامەیەك دەجەماڵ نەبەزی لە من هان دا بەیەك پسك (هۆلاء بوجه وهۆلاء بوجه آخر) بۆنەوەی ڕا چونەتەکانی ڕزگاریکات هانا دەبات بۆ ئازکۆو کەسانی دیکە فریای بکەون وەك میدالیەتی زانستی نەمێنێت، چونکە لەکتێبەکەی وتوویەتی سەلاحەدین خەڵکی نەمرنەستانە چۆن بەدرۆزن دەربچێت؟! کەچی نازانێت هەموو تاریکی دونیا ناتوانێت مۆمێك بکوژێنێتەوە.

کەواتە لەوژنە کەسانە ئەم سێ خاڵەدا بەشی دوو چەند کەمەی بەشی مێژوو دیانەو کۆزریان بۆ سازنەدام مەبەستیان ڕاستی دۆزینەو نەبووە مەبەستی تەنیا شێتراندنی دۆزینەوەو ڕاستیەکانە، ئەوان دەیەوێت هەڵەکان وەك خۆیان بیننەوە، نەچونەتە نەمرینیا، نەهاتنە (دوین)ی هەولێر

بەڵام لەدۆزی (کەمینە)ی کوردە. لەراستیشدا بەپێی پەیمانی بەرگری هاوبەشی (لەنێوان وڵاتانی عەرەبی) ١٩٥٢، هەر وڵاتێکی عەرەبی پێویستە بەرگری بکات لەوڵاتانی تری عەرەبی. عێراق نەتدامە لەم پەیمانەو لەجامیعەی عەرەبی. بڕیار ئەوەیە نایا کورد بەرەژەوەندی چییە سەبەبنی بەپێی بیرکردنەوەیەکی عەرەبی یانیسلامی وە یانیسلامی - عەرەبی بەرەغمی نیرادەی خۆی وایکێشێرێتە ناو شەر لەسەر فەلەستین یا(شەتی عەرەب) یا هەر شەرێکی لەو جۆرە. لەراستیشدا کورد لەعێراقێکی یەکبوودا نەک هەر دەبێتە کەمینە لەناو سوورەکانی ئەم دەوڵەتەدا، بەڵکو کەمینەیەکی زۆر کەم لەچوارچێوەی سیستەمێکی عەرەبیو پەیوەندییە عەرەبیەکان..

٣- وڵاتانی عەرەبی بە پێی هیچ پێوەرێکی مۆرالی یا یاسایی نێونەتەوەیی بۆیان نیە دژایەتی دامەزرانی کوردستانێکی سەربەخۆ بکەن. ئەوە نیە عەرەب خاوەنی ٢٢ دەوڵەتی عەرەبیو ٥٠ ساڵە بە ٦ دانە ئەوەی عەرەبی ئیرانیلیشەوە (جگە لەهەموو تراژیدیا خوێنڕێژیەکی تر) دەخوازن لە دەوڵەتێکی تری عەرەبی (فەلەستین) دابمەزرێنن. خیتابی کوردی بە ڕووی عەرەبدا دەتوانێ بە ئاسانی ئەوە بڵێ کە خەڵکی باشووری کوردستان تەنها ئەوە دەخوازن کە ئێوەی عەرەب بۆ فەلەستینیەکان دەها ساڵە خەباتی بۆ دەکەن، ئایا ئەم خیتابیە کە ئامێزە لەخیتابی سیاسی کوردیدا خیتابی (برایەتی کوردو عەرەب) سەلێنراوە کە کەندەی ئاوچەیەکی داگیرکراو وە یا (کۆلۆنیکراو) نیە، بەڵام تانێستە دووجار ڕیفراندەمی کردووە. گرینلاندیش کە لە (١٣٠)وکانەوە سەر بەدەنیمارکەو ژمارەی دانیشتوانی هەر ٥٠ هەزار کەس دەبێ (٨٠ لە سەد ئینویت وانە ئیسکیمۆیی و ٢٠ لە سەد دەنیمارکی) تانێستە ئەو دانە ڕیفراندەمی تیدا ئەنجام دراوە ١٩٧٩ وە ١٩٨٢، بە پێی یەکەمیان تۆتۆنۆمی پێدراوە بەپێی دووەمیان گرینلاند خۆی لەبازاری ئەوروپی هاوبەش کێشایەوە.

٢- ئەگەر کورد هەروەکو بەشێک لە کوردی داهاتوودا بێنێتەوە، ئەوا کورد لەباشترین حاڵەتدا وە هەتا بگرە لەسیستەمێکی دیموکراسیدا بەپێی ڕێژەی ئەنفالی (لەباشترین حاڵەت ٢٥ لە سەد) ئاتوانێ ڕێگا لەهەندێ بریاری چارنوساز بگرێ کە لەبەرژەوەندی زۆرینەی عەرەبیە، ئەمجارەشیان تورکیا ناتوانێ بریاری ناردنی هێزی خۆی بۆ عێراق بدات ئەمەش زیاتر لەبەر ئینتیپاراتی سیاسەتی ناوەوە و هەڵوێستەی ناوەندەکانی بڕیارە لە تورکیا. ئەوەی کە لەوانەیە ئەم ناردنەی هێزە نامومکین بکات پەکبوون و بە بڕیار نیشاندانی دەنگی باشووری کوردستانە. نا